

A VÁROSLIGET 200 ÉVE – TÉRSZERKEZETI ÉS PARKHASZNÁLATI VÁLTOZÁSOK EGY VÁROSI PARK ÉLETÉBEN

THE CITY PARK'S 200 YEARS – CHANGES IN SPATIAL STRUCTURE AND PARK USE IN THE LIFE OF AN URBAN PARK

SZERZŐ/BY: SZILÁGYI KINGA,
KANCZLERNÉ VERÉB MÁRIA

*"Eine ansehnliche Stadt muß in ihrem Umfang einen oder mehrere große offene Plätze haben, wo das Volk ...eine freie und gesunde Luft atmet, und die Schönheit des Himmels und der Landschaft sich wieder zum Genuß eröffnet."*¹

A városi parkok több évszázados történetük során folyamatosan változtak, a társadalmi megbízatás jellegétől, a kertművészeti stílus és formakincs módosulásától, a gazdasági adottságoktól, az általános viselkedési normáktól és a használati igényektől, elvárásoktól függően. A parkok látogatása, használata, a rekreációs szokások szintén koronként és régióként mások és mások.

De vajon vannak-e örök, változatlan értékek a városi parkok által nyújtott közjóléti szolgáltatások terén? Értéknek tekinthető-e a mai rohanó, technicizált, digitális világunkban az a szellemiség, ami a közpark mozgalmát a 18. század végén életre hívta? A polgárosodás, a gyors városfejlődés, az ipari forradalom, és a romló életkörülmények

és környezetminőség szorításában megszülető gondolat: a városi lakosságot a főúri parkok luxusával ellátni és felemelni kívánó hirschfeldi koncepció² szerte Európában értő fülekre talált. A közkertek (Volksgarten), a városi parkok és általában a közhasználatú városi zöld- és szabadterek – jó két évszázados fejlődéstörténetükkel – mára az élhető város alapvető kritériumait jelentik.

AZ ELSŐ VÁROSI PARKOK

A kertművészet az angol tájképi kertmozgalom révén nem csak a 18-19. század kiemelkedő művészeti ága (Gesamtkunstwerk) lett, hanem egyben a társadalmi megújulás eszközüvé nőtte ki magát. A 17-18. században Európa-szerte sorra nyíltak meg a köz számára a királyi és főúri kertek és vadsparkok.³ A 18. század végétől már jelentős átépítések zajlottak ezekben a kertekben, parkokban. De nem csak az új kertművészeti stílust vették át, felszabadítva a kerteket,

¹ C.L. Hirschfeld: *Theory der Gartenkunst*. In: Heinrich Nebbien: *Ungarns Volksgarten der Königlichen Frey-Stadt Pesth (1816)*. Herausgegeben und bearbeitet von Dorothee Nehring. Veröffentlichungen des Finnisch-Ungarischen Seminars an der Universität München. München 1981
Nebbien számára, ahogy a kor kertművészei, birtokrendezői és tájépitő alkotói számára is, a Hirschfeld által megfogalmazott, szociális, kulturális indíttatású városfejlesztési, kertépítészeti elvek mértékadóak voltak.

² A népkert (Volksgarten) társadalmi szerepével és tervezésméletével Christian Cajus Hirschfeld (1742-1792) öt kötetes *Theorie der Gartenkunst* című könyvében foglalkozott részletesen.

³ 1659. évi megnyitásával a legkorábbi megnyitott kertek közé tartozik a nyiladékokkal feltárt porosz királyi vadaskert, a berlini Tiergarten. A londoni Hyde parkot még korábban, 1637-ben nyitották meg, de a látogatást később, a vadállomány védelme érdekében korlátozták (1705). Bécsben az első megnyitott kert a Prater volt. Mária Terézia 1759-ben nyitotta meg a látogatók előtt, de a park népszerűsége és látogatottsága miatt, a park megóvása érdekében 1764-ben korlátozta a látogatást. Attól kezdve csak a nemesek használhatták.

“Eine ansehnliche Stadt muß in ihrem Umfang einen oder mehrere große offene Plätze haben, wo das Volk ...eine freie und gesunde Luft atmet, und die Schönheit des Himmels und der Landschaft sich wieder zum Genuß eröffnet.”¹

Urban parks have been changing continuously during their century-long history, depending on the nature of their social mandate, the changes in garden art and the varieties of forms, the economic context, the general behavioural norms as well as usage needs and expectations. The visiting of the parks, their use, the recreational habits vary as well according to the different periods and regions.

But are there any eternal, unchanging values in the public welfare services urban parks offer? In today's rushing, technicized and digital world, can the mentality that led to the birth of the public park movement at the end of the 18th century be considered a value? The idea born in the grip of Embourgeoisement, the quick urban development, the industrial revolution, the deteriorating living conditions and the quality of the environment: The Hirschfeld concept,² aiming to raise the urban population and provide it with the luxury of aristocratic parks found listening ears everywhere in Europe. Public gardens (Volksgarten), urban parks and in general urban green and open spaces – with their development history of over two centuries – are fundamental criteria of a liveable city.

THE FIRST URBAN PARKS

Through the English landscape garden movement, garden art has not only become one of the most important artistic movements (Gesamtkunstwerk) of the 18th and 19th century, but also became the tool of social renewal. In the 17-18th century royal and aristocratic

gardens and wildlife parks opened their gates Europe-wide to the public.³ From the end of the 18th century significant refurbishments were underway in these gardens and parks. But not only the new style in garden art has been taken over, releasing the gardens, the plants from the strictly determined, architectural form variety of the late baroque. In the parks, already open to all visitors, the urban society needed pleasant experiences and recreation. Hirschfeld, an important garden-theoretician of his time, was deeply convinced that the urban park that he called people's garden, the experience of the open nature, liberates, enriches and educates urban citizens. In his book he explains that every city needs gardens and parks that can be used freely, but most of all allées, squares, promenades where urban citizens can breathe fresh air and which – just like a social melting pot – bring different social classes together. Gardens, according to the Hirschfeld, are educational areas in the open space, where the inhabitants of the city can learn natural sciences, culture, history, good manners, behaviour and morals.⁴

'A CITY FOR THE CITY'

It was in this zeitgeist that Heinrich Nebbien (1778-1841) from Lübeck lived, learned and worked, who wrote his name into the Hungarian history of garden art by the garden design of the City Wood (Stadtwäldchen) in Pest⁵ after the refurbishment of many Hungarian castle gardens in a classicist landscape garden style and also the landscaping and development of aristocratic estates based on global and aesthetic considerations. The City Park's (Városliget), or as it was called then, the City Wood's history took a turn 200 years ago, which embraced the spirit of that age, or, what is more, was far ahead of it. The former rich royal wildlife park

1 C.L. Hirschfeld: *Theory der Gartenkunst*. In: Heinrich Nebbien: *Ungarns Volksgarten der Königlichen Frey-Stadt Pesth (1816)*. Herausgegeben und bearbeitet von Dorothee Nehring. *Veröffentlichungen des Finnisch-Ungarischen Seminars an der Universität München*. München 1981

For Nebbien, as for the garden artists and estate landscapers and landscape contractors of the time, the socially and culturally motivated urban development and landscape architectural principles were significant.

2 The social role and design theory of people's gardens (Volksgarten) was studied in detail by Christian Cajus Hirschfeld (1742-1792) in his five-volume book *Theorie der Gartenkunst*.

3 With its 1659 opening the Prussian Royal Wildlife Park, the Berliner Tiergarten, disclosed with trenches, belongs among the earliest gardens to be opened. The Hyde Park in London was opened even earlier, in 1637, but later the visits have been restricted to protect the game stock (1705). The first garden opened in Vienna was the Prater. Maria Theresa opened it to the visitors in 1759, but due to the popularity and the high attendance of the park the visits have been restricted in 1764 in order to protect it. From then on, only the aristocracy could use it.

4 Hirschfeld's goal was the moral education of the population by the experience of nature. Parks are places suitable for the representation of national history where buildings, sculptures and monuments contribute to the spiritual enrichment of visitors, the transfer of historical knowledge and the strengthening of aesthetic sensitivity. All royal cities should have such a public park serving the people's education, as a 'fundament for the patriotic garden art'.

5 Nebbien's landscape architectural works in Hungary: the estates and castle gardens of the Brunszvik family in Martonvásár and Dolná Krupá, the castle garden in Sávárşin in Transylvania, as well as the castle garden of the Andrassy family in Betliar.

a növényzetet a késő barokk szigorúan determinált, architektonikus formavilágából. Az immár szabadon látogatható parkokban a városi társadalom számára kellett élményt, felüdülést nyújtani. Hirschfeld, a kor nagy kert-teoretikusa mélyen meg volt győződve arról, hogy az általa népkertnek nevezett városi park, a szabad természet élménye felszabadítja, gazdagítja és neveli a városi népeket. Könyvében kifejti, hogy minden városnak szüksége van szabadon használható kertekre, parkokra, de legalább fásított utakra, terekre, sétányokra, ahol a városlakók friss levegőt szívhathatnak, s amelyek – mint valami társadalmi olvasztótégely – összehozzák a különböző néprétegeket. A parkok Hirschfeld szerint szabadtéri oktatóhelyek, ahol természetismeretet, kultúrát, történelmet, jó modort, viselkedést, erkölcsöt tanulhat a városlakó.⁴

'VÁROS A VÁROSNAK'

Ebben a korszakban élt, tanult, dolgozott a lübecki származású Heinrich Nebbien (1778-1841), aki több magyarországi kastélykert klasszicista tájképi kertstílusban való átépítése és főúri birtokok átfogó és esztétikai szempontok szerinti rendezése-fejlesztése után a pesti Városerdő (Stadwäldchen) kerttervével írta be nevét a kertművészet hazai történetébe.⁵ A Városliget, vagy akkori nevén, a pesti Városerdő története 200 évvel ezelőtt vett a kor szellemiségét felvállaló, sőt, korát megelőző fordulatot. Az egykori gazdag királyi vadaskert a török időkben pusztasággá, mocsaras, homokos, kietlen vidékké vált. I. Lipót rendelkezése a 17. század végén került Pest város tulajdonába.⁶ A sokáig csak legeltetésre használt, Ökördűlőnek (Ochsenflur) nevezett területet II. József rendelkezése fásították. A 18. század végén már Városerdőként említik a területet, és sokan keresték fel egy sétára, kirándulásra. 1794-ben Boráros János városbíró javasolta, hogy a Városerdőt

mulatókertként és üdülőhelyként alakítsák ki, ebből azonban nem sok valósult meg. Pár évvel később Batthyány József hercegprímás vette bérbe a várostól a területet, s a bormérési jog fejében elindította a terület rendezését, a mocsaras területek lecsapolását, utak építését, fasorok telepítését. A munkálatokat Witsch Rudolf városi mérnök irányította. A József nádor által 1808-ban alapított és a nádor vezetésével működő Királyi Szépitő Bizottság a Városliget közparkká alakítását beemelte a városfejlesztés programjába (1. kép).

1813-ban a Szépitő Bizottság által kiírt pályázaton a tervezés jogát Nebbien nyerte el, aki 1816-ra fejezte be a tervet (2. kép). A 'Város a Városnak' gondolat jegyében a népkert vagy városi park modelljét kívánta megtervezni, generációk sokaságának jól-létére, a természet-élmény magasztos megjelenítésére, az európai kertművészet különleges értékeként és egyben nemzeti emlékhelyként. Nebbien utazásai során lelkesen tanulmányozta az angol tájképi kerteket.⁷ Bár lehetőségeit tekintve nem vetekedhetett a kor nagy kerttervezőivel, P.J. Lennével vagy Pückler herceggel, de a szakmai felkészültség, a komplex látásmód és a tervezői kvalitás terén bizony vetekedett a kor nagy kerttervezőivel, és minden tekintetben élen járó alkotónak számított.

Ám nem csak tervező volt, hanem ő maga is részt vett a kivitelezésben, az építésben, és nyomon követte a munkálatokat. Elméleti munkássága is jelentős, hiszen a Városliget tervéről részletes leírást (mai megnevezésben műleírást) készített, amelyhez egy tervezéselméleti bevezetőt fűzött, s ebben a kertművészet történetének rövid összegzésén túl a népparkok jelentőségét, feladatát ismertette. A tanulmányban részletesen mutatta be a tervezés menetét, a tervezői gondolkodást, a funkcionális és téralkotói elképzeléseket.⁸

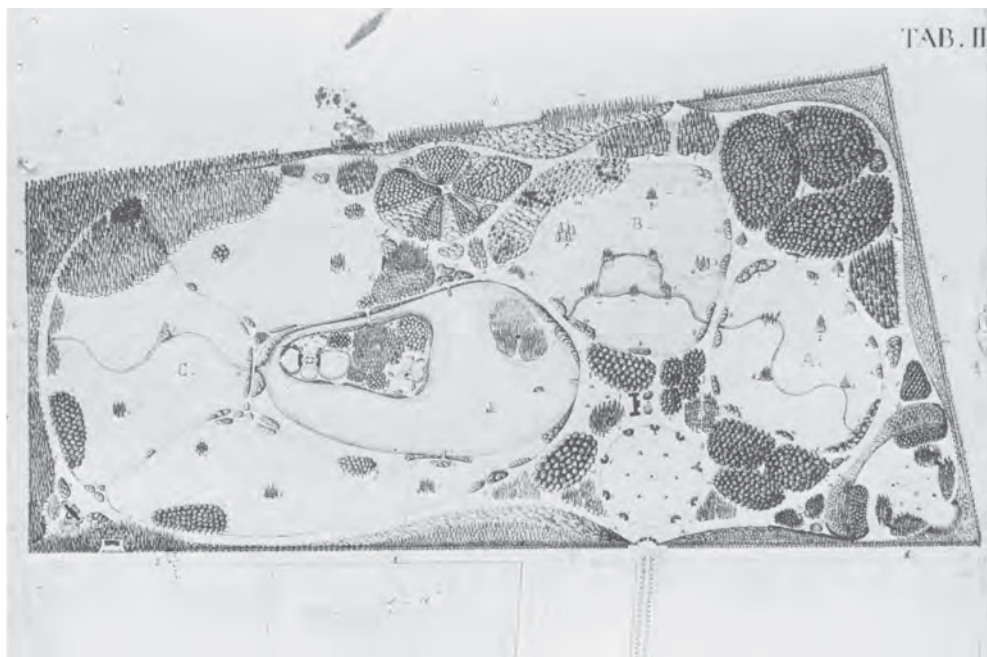
4 Hirschfeld célja a lakosság morális oktatása volt a természetélményen keresztül. A parkok a nemzeti történelem megjelenítésére alkalmas helyek, ahol épületek, szobrok és emlékművek segítik a látogatók szellemi gazdagodását, a történelmi ismeretek átadását, az esztétikai érzékenység erősítését. Minden királyi városban kellene ilyen néprnevelő közpark, mint a „hazafias kertművészet alapja”.

5 Nebbien magyarországi kertépítészeti munkái: a Brunsvik család martonvásári és alsókorompai birtokai és kastélykertjei, az erdélyi soborsini kastélykert, valamint az Andrássyak felvidéki, betléri kastélykertje.

6 2013-ban Budapest történelmi értékű közparkja megszűnt, mint fővárosi és XIV. kerületi közös tulajdon. A 2013. évi CCXLII. Tv. a Városliget megújításáról és fejlesztéséről (2013.XII.23) értelmében a Városligetben tervezett építési beruházások állami feladatnak minősülnek, és a közfeladat ellátásához szükséges terület ingyenesen, 99 évre az állam 100%-os tulajdonában álló Városliget Ingatlanfejlesztő Zrt. tulajdonába kerül. A törvény a Városligetet a fejlesztési céloknak rendel alá azzal, hogy az építési szabályzat készítése és jóváhagyása során nem kell alkalmazni az országos településrendezési és építési követelményekről szóló kormányrendeletben meghatározott, zöldterületre vonatkozó előírásokat. Az OTÉK szerint zöldterületen a maximális beépítettség mértéke 3%. A Városliget jelenlegi beépítettsége már most is 5,7%.

7 Nehring, Dorothee: The landscape architect, Christian Heinrich Nebbien, and his design for the Municipal Park in Budapest. *Journal of Garden History*, vol.5. no.3. p.261

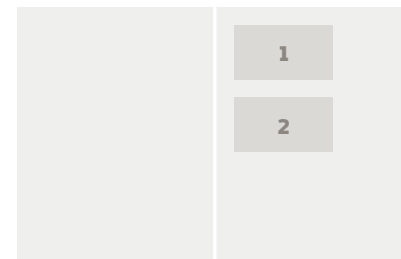
8 Heinrich Nebbien: *Ungarns Folksgarten der Königlichen Frey-Stadt Pesth (1816) Herausgegeben und bearbeitet von Dorothee Nehring; Veröffentlichungen des Finnisch-Ungarischen Seminars an der Universität München, München 1981*

turned into a wilderness, a marshy, sandy, desolate area in the times of the Turkish occupation. Upon the decree of Leopold I. it came under the ownership of Pest city at the end of the 17th century.⁶ The area, called Ökördűlő (Ochsenflur/Bullock's Slope), long used exclusively for pasturage, has been afforested upon the order of Joseph II. At the end of the 18th century, the area is already referred to as the City Wood and many a resident went there for a walk and an excursion. In 1794 the city judge János Boráros proposed to refurbish the City Wood as a garden club and resort, but this plan hasn't been taken too far. A couple of years later József Batthyány archbishop rented the area from the city, and in change for the right to sell wine he launched the

landscaping of the area, the drainage of marshlands, road constructions and the planting of allées. The works were directed by Rudolf Witsch city engineer (pic. 1). The Royal Beautification Committee founded in 1808 and led by the palatine Joseph put the transformation of the City Park into a public park on the agenda of urban development.

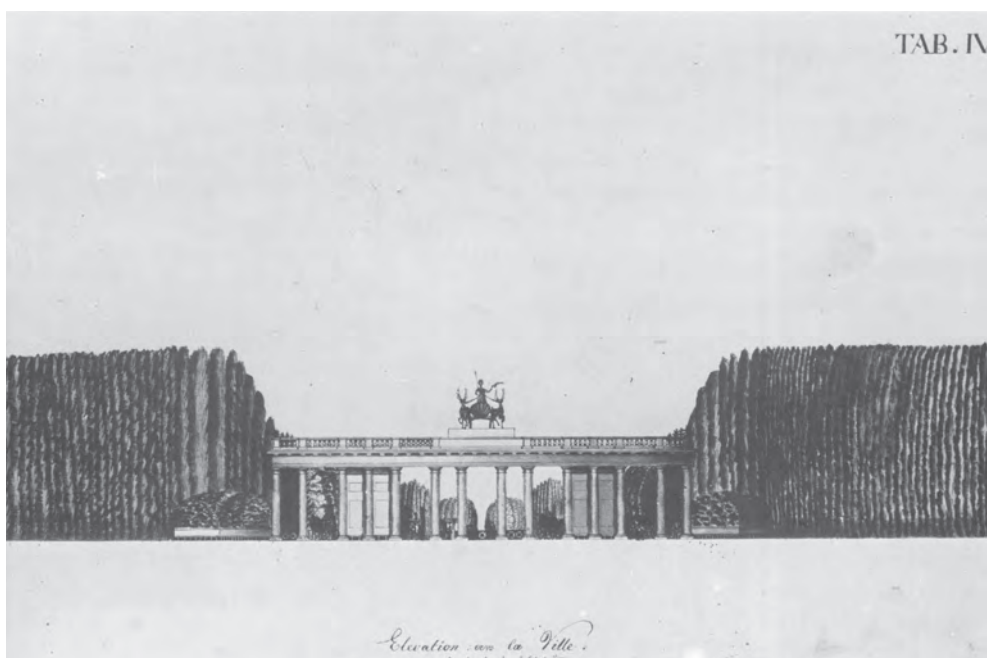
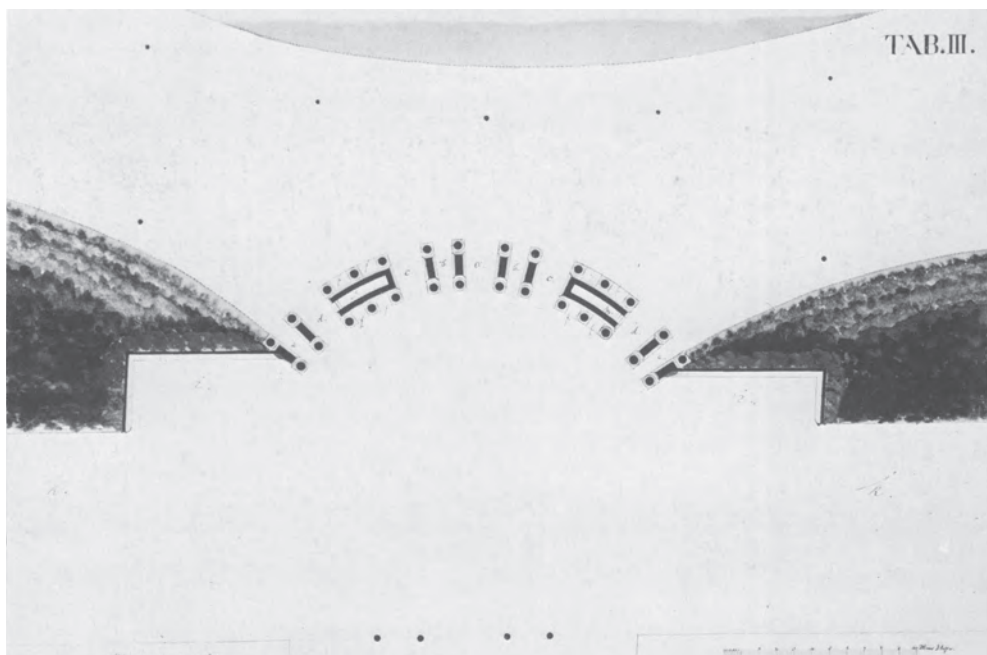
In 1813, at the tender announced by the Beautification Committee, the designing right was accorded to Nebbien who finished the plans in 1816 (pic. 2). In the spirit of the idea 'City for the City' he intended to design the model of a people's garden or urban park serving the welfare of many generations, the sublime display of the experience of nature, as a special value of

1. kép/pic.:
A Városerdőcske
felmérési rajza Witch
Rudolf rendezési
munkáit követően /
Layout of Városliget
after the first
arrangements of
Rudolf Witch, 1813
(BUDAPESTI
TÖRTÉNETI KISCELLI
MÚZEUM TERVTÁRA /
ARCHIVE OF PLANS OF THE
BUDAPEST HISTORY MUSEUM
KISCELL)

2. kép/pic.:
Alaprajz. Nebbien
1813-16 között
készült munkája /
Layout. Nebbien's work
from between 1813-16
(BUDAPESTI
TÖRTÉNETI KISCELLI
MÚZEUM TERVTÁRA /
ARCHIVE OF PLANS OF THE
BUDAPEST HISTORY MUSEUM
KISCELL)

6 In 2013 Budapest's public park of historical value ceased to be a joint property of the capital and the 14th district. According to Act CCXLII of 2013 on the Rehabilitation and development of the City Park (23.12.2013), the planned construction investments in the City Park are qualified as public tasks and the territory necessary in order to fulfil this public task becomes, for 99 years and free of charge, the property of Városliget Ingatlanfejlesztő Zrt., which is to 100% in the ownership of the state. The Act subordinates the City Park to development goals by making it possible to ignore the regulations for green spaces formulated in the government decree on national settlement planning and construction requirements (OTÉK) during the preparation and approval of building regulations. According to OTÉK, the built area in a green space can make up for a maximum of 3%. Today, this proportion in the case of the City Park is already 5.7%.

A tervezéseméleti kézirat 1816-ban született, tehát lényegesen korábban, mint Sckell és Pückler hasonló írásai.⁹

Nebbien kerttervezőként, birtokrendezőként Kent és Repton követőjének tartotta magát. Kent festői alkotói módszerét, a perspektivikus szerkesztést és az ecsetkezelését tartotta példaértékűnek, míg Repton a maga komplexitásával, a festészeti, kertészeti és építészeti ismeretek egységével ragadta meg.¹⁰ Nebbien nem kedvelte Brownt, aki alapos kertészeti, mondhatni táji ismeretekkel rendelkezett, de festői látás és térkompozíciós képzettség hiányában kertjei egyhangúak, unalmasak maradtak.¹¹ Nebbien birtokrendezői gondolkodása felfedezhető kertépítészeti munkáinál is, még a Városliget tervében is

megjelent a gazdaságosság elve, mai szóhasználattal a fenntarthatóság. A tágas rétek, gyepmezők – a főúri parkokhoz hasonlóan – szarvasmarhatarásra kiválóan alkalmasak voltak, s az ily módon megtermelt friss tej pedig Nebbien elképzelése szerint a szigetre javasolt majorságban el is fogyasztható.

Nebbien műve csak részben valósulhatott meg, ám a park egyes részei, elemei, s leginkább hangulata megidézte a 19. század elejének romantikus természet-szemléletét. A 200 éves Városliget legfőbb értéke pedig talán éppen ez. Bár a főváros körbenötte, időről-időre elépítette egy-egy részét, vagy időszakosan kiállítások számára vette igénybe a Ligetet, de a városlakók számára a park mindig is a természet élményét jelentette.

3.a, 3.b kép/pic.:
A főbejárati
kolonnád konkáv
térfallal fogadja a
Fasoron át
érkezőket. Nebbien,

1816 / The colonnade
of the main entrance
receives the visitors
coming through the
Avenue with a concave
façade. Nebbien, 1816

⁹ Sckell, Friedrich Ludwig von: *Beiträge zur Bildenden Gartenkunst*. München, 1818;
Pückler-Muskau, Hermann von herceg: *Andeutungen über Landschaftsgärtnerei*, 1834.
¹⁰ Nebbien, 1981. § 2. p.9. p.14.
¹¹ Nebbien, 1981. § 2. p. 13.

European garden art and at the same time as a national memorial site. During his travels Nebbien eagerly studied the English landscape gardens.⁷ Although as regards his possibilities, he could not compete with the great garden designers of the time, P.J. Lenné or Prince Pückler, but he did compete with them in the field of professional skills, complex vision and designer quality, and he could be considered a leading creator in every aspect.

However, he was not only a designer, but he participated personally in the execution, the construction and followed the works. His theoretical work is also significant, since he prepared a detailed description on the plan of the City Park (a technical description, as it is called today), to which he added an introduction on design theory where, besides the short summary of the history of garden art, he also presented the importance and role of public parks. In the study, he drew a detailed picture of the designing process, the designer's way of thinking, as well as the functional and space-shaping ideas.⁸ The design theoretical manuscript was created in 1816, that is, much earlier, than the similar writings of Sckell and Pückler.⁹

Nebbien, as a garden designer and an estate landscaper, considered himself a follower of Kent and Repton. He considered Kent's picturesque creative method, the exploded structure and his brush work an exemplary value, while Repton seized him by his complexity, the unity of painting, gardening and architectural knowledge.¹⁰ Nebbien did not like Brown who had a vast knowledge on gardening, or even landscaping, but his gardens, due his lack of picturesque vision and skills of spatial composition remained monotonous and boring.¹¹ Nebbien's way of thinking as an estate landscaper can be discovered in the case of his landscape architectural works as well; the principle of economy, or, as we would

put it today, sustainability, appeared even in the design of the City Park. The vast meadows and turf fields were – similarly to aristocratic gardens – well suited for cattle breeding, and the fresh milk produced this way can, according to Nebbien's idea, be consumed in the manor proposed for the island.

Nebbien's work could only be partially realized, but certain parts and elements of the park, especially its atmosphere, evoked the romantic approach to nature of the beginning of the 19th century. After all, this might be the most important value of the 200 year-old City Park. Although the capital grew around it and built again and again on some of its sections, or used the Park for temporary exhibitions, for the city residents, the park always represented the experience of nature. For Nebbien it was evident: what makes the city liveable, is when the residents can find the origins, too; what is completely different from the city: Nature, that is, the green bringing a refreshment for body and spirit – and yes, exactly as a part of the city, within their reach, formed for offering an experience, in an organized and sustained quality. "The park sought to serve the friendly and cosy contact of all people who can meet here in the heart of beautiful nature."^{12,13} this is the essence of Nebbien's landscape architectural plan, in his garden art description on Hungarian public gardens and the 200 year-long history of the Park this experience of nature remains dominant all along.

WHAT HAS BEEN REALIZED FROM NEBBIEN'S PLAN

The construction of the park started under the leadership of Nebbien in 1817, but already from the beginning it seemed obvious that the landscaping program was outsized in comparison

⁷ Nehring, Dorothee: *The landscape architect, Christian Heinrich Nebbien, and his design for the Municipal Park in Budapest.* *Journal of Garden History*, vol.5. no.3. p.261

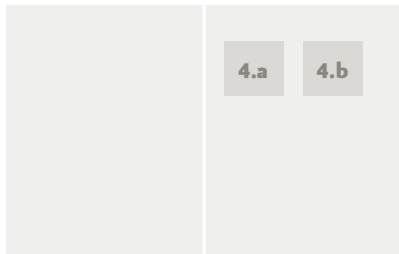
⁸ Heinrich Nebbien: *Ungarns Volksgarten der Königlichen Frey-Stadt Pesth (1816)* Herausgegeben und bearbeitet von Dorothee Nehring; *Veröffentlichungen des Finnisch-Ungarischen Seminars an der Universität München, München 1981*
⁹ Sckell, Friedrich Ludwig von: *Beiträge zur Bildenden Gartenkunst.* München, 1818;
Pückler-Muskau, Hermann von, Prince: *Andeutungen über Landschaftsgärtnerei*, 1834.

¹⁰ Nebbien, 1981. § 2. p.9. p.14.

¹¹ Nebbien, 1981. § 2. p. 13.

¹² Nebbien, 1981. S.XV. § 5.

¹³ *The City Park did, in contrast with Nebbien's concept and design, never really become a people's garden, in the original, romantic sense of the word. The Park was rather and primarily the recreational area of urban aristocracy and wealthier citizens. In the second half of the 19th century it became ever more urgent to create a new public park, a people's park, partially in order to bring relief to the City Park and also to satisfy the recreational needs of lower classes in society, such as servants and soldiers. The afforestation of the area of the People's Park (Népliget) was started in 1855, with robinia, then regularly used for the binding of sand. The plan on the creation and the landscaping of a people's garden was born in 1868, and by the planting of a more diversified, high-quality tree stand, the works have been launched.*

4.a, 4.b. kép/pic.: The main entrance and the Rondo on Nebbien's layout – the spatial structure of the finished Rondo ~1830: The double plane ring of the Rondo and the entrance area

Nebbien számára evidencia volt: a várost az teszi élhetővé, ha a lakók megtalálhatják az eredetet is, a várostól gyökeresen különbözött, a Természetet, a testi, lelki felüdülést jelentő zöldtet – s igen, épp a város részeként, elérhető közelségben, élményt adó módon megformált, rendezett és fenntartott minőségben. „A park minden rendbéli ember meghitt és barátságos érintkezését kívánta szolgálni, akik itt a szép természet ölén találkozhatnak.”^{12,13} Ez az esszenciája Nebbien kertépítészeti tervének, a magyar népkertről írt kertművészeti leírásának, s a Liget 200 éves története során ez a természetélmény végig meghatározó.

AMI A NEBBIEN-TERVBŐL MEGVALÓSULT

1817-ben megkezdődött Nebbien vezetésével a park építése, de már a kezdetektől nyilvánvaló volt, hogy a kertépítészeti program túlméretezett a város lehetőségeihez képest. Nebbien a parképítés költségeit 700 000 koronára becsülte, míg Pest mindössze 300 000 koronát tudott erre a célra áldozni, s azt is csak 10 éves távlatban.¹⁴ A munkát ezért első-sorban közadakozásból kívánták finanszírozni. Maga Nebbien is, pályadíjával,

2000 koronával járult hozzá az építési költségekhez, a pesti polgárság 30 000 koronát áldozott a nemes célra. József nádor 6000 koronát és 181 db platánfát ajándékozott a Ligetnek. Mindezek azonban messze nem voltak elegendők a tervek megvalósításához, így egyre-másra csökkenteni kellett a programot.

A rondó, amit mind a mai napig Nebbien tervének emblemikus mementójaként emlegetnek, nem az eredeti terv szerint épült meg (3.a és 3.b képek). Nebbien tervében a rondó egy, a városnak, a városból kivezető szűk utcának és az azt kísérő feszes ritmusú fasornak ellentmondó, azt ellenpontozó, elegánsan kitáruló tér. A városból érkezőket egy finoman ívelt kapuépítmény fogadja, míg azon túl a rondó határozott architektúrával, széles gesztussal tárul fel. A szigorú, geometrikus formát sűrűn telepített, oldott alaprajzi formát mutató ligetek, kisebb-nagyobb csoportok keretezik lazán. A rondó térformáját Nebbien tervén a funkcionálisan osztott körsétányok rajzolják ki, viszont a rondó belső kerületén kilenc, fák közé rejtett, árnyékos pihenőhely kap helyet feszes ritmusban. A tágas, 100 öl átmérőjű (180méter) kör formájú kaszálóréten az alaprajzi formához igazodó

¹² Nebbien, 1981. S.XV. § 5.

¹³ A Városliget Nebbien koncepciójától, tervétől eltérően, igazából sosem lett a szó eredeti, romantikus értelmében népkert. A Liget sokkal inkább a városi arisztokrácia és a módosabb polgárok rekreációs területe volt elsősorban. A 19. század második felében egyre sürgetőbb lett egy új közpark, egy népliget építése, részben a Városliget tehermentesítése érdekében, részben az alsóbb néposztályok, a cselédek, katonák rekreációs igényeinek kielégítése érdekében. A Népliget területét 1855-ben kezdték fásítani, a homokmegkötésre akkoriban rendre alkalmazott akácfával. 1868-ban született meg a terv a népkert kialakítására, parkosításra, és egy változatosabb, igényes faállomány telepítésével el is indultak a munkálatok.

¹⁴ Radó Dezső: Budapesti parkok és terek. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest. 1985 p.25.

with the city's possibilities. Nebbien estimated the costs of the landscaping for 700,000 korona, while Pest could only offer 300,000 korona for this purpose and even this at a time-scale of 10-years.¹⁴ Therefore they planned to finance the works primarily from public subscription. Nebbien himself, with his award, contributed 2,000 korona to the construction costs, and the citizenry of Pest offered 30,000 korona for this noble purpose. Palatine Joseph donated 6,000 korona and 181 plane trees to the Park. All these donations were however not enough to realize the plans; the program therefore had to be restricted again and again.

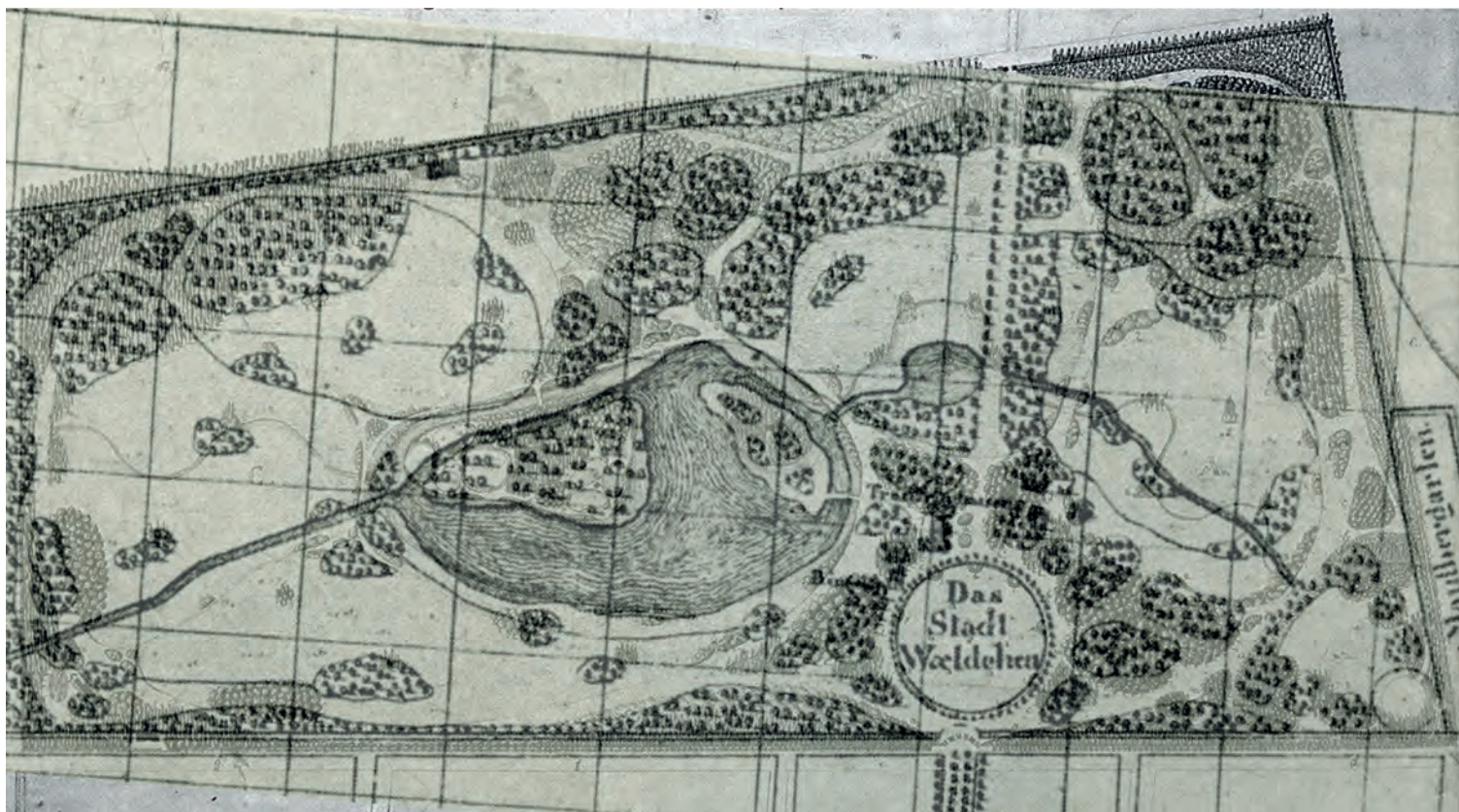
The rondo, mentioned until today as the emblematic memento of Nebbien's plan, has not been constructed according to the original design (pic. 3). In Nebbien's plan the rondo is a contradictory, contrapuntal and elegantly unfolding space as opposed to the city, the narrow street leading out from it and the allée along it, placed in a strict rhythm. The ambler arriving from the city is welcomed by a slightly arched gate edifice, while beyond it the rondo reveals itself with a distinct architecture and a wide gesture. The strict geometrical form is loosely

framed by densely planted groves in a loose layout form and smaller or larger groups of trees. The spatial form of the rondo on Nebbien's plan has been drawn by functionally sectioned circular walkways, but on the rondo's inner perimeter there are nine shady resting places in a tense rhythm hidden among trees. On the spacious circular hayfield of 100 fathoms (180 m) diameter, solitary trees and planes appear in a geometrical order, adapted to the layout-form.¹⁵ Nebbien designed the rondo for strolls, carriage and horse rides, in the form of boulevards divided by green stretches. Nebbien created the gate of the rondo and the park at the same time with an elegant classicist edifice also functioning as a roof terrace. This colonnade was the first motive that was cut from the plan due to reasons of economy, although the concave, receptive spatial form remained. The circular arc of the rondo has only been drawn by the double plane allée, whereas instead of the functionally sectioned concentric road network squares and roads with varying cross sections have been built, enabling a more free movement (pic 4.a, 4.b).

In Nebbien's landscaping plan plants played an important role, especially the

14 Radó Dezső: *Budapesti parkok és terek*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest. 1985 p.25.

15 Nebbien. p.33 *Erstes Gemälde: Cirkus* As you are aiming for the park, after a narrow street from the City Center, you arrive through a quite monotonous road lined by an allée, and here, the space suddenly broadens up „zu sehen und gesehen zu werden”.

geometrikus rendben szoliter fák, platanok jelennek meg.¹⁵ Nebbien a rondót sétálásra, kocskázásra és lovaglásra tervezte, egymástól zöldsávval elválasztott körutak formájában. A rondó, s egyben a park kapuzatát Nebbien elegáns, tetőteraszként is működő klasszicista építménnyel oldotta meg. Ez a kolonnád volt az első motívum, amit takarékosági okokból kihúztak a tervből, bár a konkáv, befogadó térforma megmaradt. A rondó körívét pedig csak a kettős platanfasor rajzolta ki, míg a funkcionálisan osztott körkörös úthálózat helyett változó keresztmetszetű áramló terek és utak épültek, amelyek szabadabb mozgást tettek lehetővé (4.a és 4.b képek).

Nebbien kertépítészeti tervében fontos szerepet játszottak a növények, elsősorban a táj adottságaihoz illeszkedő fák, amelyek kisebb-nagyobb ligeteket, zárt facsoportokat alkottak. A festői tájképi kertben a növények, a Természet teremtményei jelentik a művészi alkotás, a festői ecsetkezelés kifejezőmódját.¹⁶ A koronaforma és a lombszín alapján válogatott fafajokból képezett festői növénycsoportok adták a terven a térfalakat, a meghatározó látványpontokat, az épített elemek háttérét és befoglaló-befogadó lombtömegét. A javasolt növények

között örökzöldek és lombhullatók, oszlopos és gömbkoronájú fák, honosak és exoták nagy számban fordultak elő, s a változatos növényalkalmazásnak, a csoportos, ligetes, erdős telepítésnek köszönhetően festői változatosságban tűnt fel a park képe. A Liget keleti peremén visszafogott keretező növénytelepítéssel élt Nebbien, hogy a Budai-hegyek festői panorámája zavartalanul táruljon fel a látogatók, sétálók előtt.

Nebbien terve a növénytelepítés szempontjából sem tudott egészen megvalósulni, s a későbbi funkcióváltások és beépítések során sok idős fát kivágtak, de azért vannak még ma is gyönyörű faóriások a Ligetben, melyek Nebbien kertépítészeti művére emlékeztetnek. A tóparton ma is álló óriási platánfákat Nebbien terve szerint 1818 és 1830 között telepítették József nádor alcsúti arborétumából – télen, havas úton, ökrös szánokkal szállítva jelenlegi helyükre. A tervrajzon kedvesen kanyargó patak nyomvonalát fekete nyárfák és szomorúfüzek jelölték. A ligetet mintegy kettészelő fasort még Witsch tervei alapján telepítették, de Nebbien hallani sem akart a fasor megtartásáról, mert azt összeférhetetlennek tartotta egy tájképi park szellemiségével és

15 Nebbien, p.33 *Erstes Gemälde: Cirkus*
A parkba igyekvők a belváros keskeny utcája után egy fasorral kísért, kissé egyhangú úton érkeznek meg, s itt a tér hirtelen kitér „zu sehen und gesehen zu werden”.

16 Nebbien, p.35.

5. kép/pic.:

A Nebbien-terv és az
1827. évi állapot
összevetése /
*Comparison of the
Nebbien design and
the 1827 status*
(RAJZ/DRAWING:
VERÉB MÁRIA)

trees, matching with the landscape's endowments, creating smaller and larger groves and closed groups of trees. In the picturesque landscape garden the plants, the creations of Nature represent the way of expression for artistic creation and the painter's brush strokes.¹⁶ The picturesque plant arrangements created from tree species selected based on the canopy shape and foliage colour give the facades and the determining visual points on the plan, the background of the built elements and their framing-embracing foliage mass. Among the proposed plants figured evergreens and deciduous species, trees with columnar and spherical canopy shape, endemic and exotic ones in large numbers, and thanks to the varied plant application, the grouped, grove-like, woody planting, the park's view appeared in a picturesque diversity. On the eastern edge of the Park, Nebbien applied a low-key crop planting to frame, so that the picturesque panorama of the Buda Mountains can reveal itself undisturbedly to the visitors and the amblers.

Nebbien's plan could not be completely realized from the point of view of planting either, and in the course of later functional changes and the establishment of buildings many old trees have been felled, but there are still some wonderful tree giants in the Park, reminding of Nebbien's oeuvre in landscape architecture. The huge plane trees standing on the lake shore have been planted between 1818 and 1830 from Palatine Joseph's botanical garden in Alcsút - they were transported here in the winter, by ox-drawn sledges on the snowy road. On the design, the track of the gently meandering creek

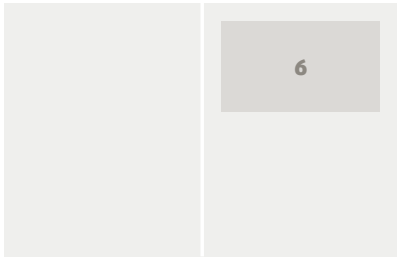
was pointed out by black poplars and weeping willows. The allée crossing the Park has been planted based on the plans of Witsch, but Nebbien did not even want to consider its conservation, regarding it incompatible with the spirit of a landscape garden and its space structure. He planned the separated replanting of the trees in the allée, but this plan has not been carried out either. The allée remained, and the spacious circle of the rondo stuck between the City Park Avenue and the allée within the park, reduced to a feeble gesture (pic. 5). At the survey in 1850 the allée, alien from the landscape garden character and bisecting the Park was still there, and only disappeared in the last decades of the century, as institutions and events moved in, and as other hundreds of old, large trees have been felled as well¹⁷ (pic. 6).

In the beginning of the 19th century the functions of urban gardens and parks were the solitary or family promenades, carriage and horse rides, excursions, and the different forms of social intercourse in the broader sense.¹⁸ Besides the quiet retreat, reflection and contemplation, the parks had to represent an aesthetic experience, idyllic environment, picturesque view, refreshment in nature and of course offer a scene to physical exercise and bath cures, spring-water and milk cure. Alongside the role as a place for promenade and esplanade, the public park also carried the role of a garden club. What is more, from the 1830's on, spring holiday events were regularly organized in the Park, the festivities on Easter and Whit Monday and Mayday attracted large crowds. In the first half of the century the ice of the City Park

¹⁶ Nebbien, p.35.

¹⁷ Ironically, the continuation of the City Park Avenue's axis beyond the Rondo is evoked today exactly by the plan that sections further areas from the Park's body for building purposes. The reincarnation of the avenue is undesirable not only because of the institutional use, but also because this tears the large field, today's sunbathing field, also planned by Nebbien, in two, and by the crossing traffic, the tranquillity of this currently popular recreational area is also heavily impaired.

¹⁸ Bugár-Mészáros Károly: A két pesti körönd története. Örökség. 2008.10.sz. p.5.

6. kép/pic.:

1836. évi felmérési rajz. Erhárd-Fabó, MOL / Survey drawing from 1836. Erhárd-Fabó, MOL

térszerkezetével. A fasor fájának széttelepítését tervezte, ám ez a terve sem valósult meg. A fasor maradt, s így a rondó tágas köre mintegy a Városligeti fasor és a ligeten belüli fasor közé szorult, és erőtlen gesztussá silányult (5. kép). Az 1850. évi felméréskor még megvolt a Ligetet durván kettémetsző és a tájképi karaktertől idegen fasor, amely majd csak a század utolsó évtizedeiben, az intézmények és rendezvények betelepítésekor tűnt el, sok száz más természetes, idős fa kivágásával együtt¹⁷ (6. kép).

A XIX. század elején a városi kertek és parkok fő funkcióit a magányosan vagy családi, baráti körben tett séta, kikocsizás, kilovaglás, kirándulás, tágabb értelemben a társas együttlét különböző formái jelentették.¹⁸ A csendes elvonulás, elmélkedés és szemlélődés mellett a parkoknak esztétikai élményt, idilli környezetet, festői kilátást, a természetben való felüdülést kellett jelenteniük, s persze helyet adtak a testmozgásnak és fürdőkúrának, a forrásvíz- és tejkúrának is. A promenád és korzó szerep mellett a közpark töltötte be a mulatókert szerepét is. Sőt, az 1830-as évektől a tavaszi ünnepek is rendre megjelentek a ligetben, a húsvét és pünkösd hétfői mulatságok és a majálisok nagy tömegeket vonzottak. A század első felében a Városligeti-tó jegét már korcsolyázásra használták a gyerekek és a fiatalok, igaz, ez még spon-tán és inkább csak a városi polgárcsaládok körében úzótt sportnak számított. A Pesti Korcsolyázó Egylet kezdeményezésére aztán 1869-ben a városi tanács engedélyezte a tó egy részén a nyilvános korcsolyapálya kialakítását, melyet a városlakók ingyenesen használhattak. 1870 januárjában maga Rudolf trónörökös nyitotta meg a korcsolya szezont, s

ezzel egy csapásra minden ellenállás és fanyalgás az új hóberttel szemben megszűnt. Az első épületet, az un. korcsolyacsarnokot Lechner Ödön tervezte, majd 1895-ben Fancsek Imre tervei alapján neobarokk stílusban újjátották fel.

INTÉZMÉNYEK ÉS RENDEZVÉNYEK BETELEPÜLÉSE A VÁROSLIGETBE

Az 1860-as években az első vasútvonalak kiépítésekor a Városliget nyugati peremterületét vették igénybe, s ezt követően egyre-másra vettek igénybe újabb és újabb területeket a park területéből. Az első jelentős területi veszteséget 1866-ban szenvedte el a liget, amikor megnyitott az Állatkert, majd pár évvel később új funkciókkal, növénykerti résszel is bővült. Mellette a századfordulón épült fel a cirkusz és az Angol Park (a mai Vidámpark), s nem sokkal később a Széchenyi fürdő együttese. Ezekkel a fejlesztésekkel a Városliget északi térsége intézményi funkcióknak adta át a helyét. Sajnos nem csak a park zöldfelülete csökkent, hanem a Witsch és Nebbien-féle tórendszer egy része is eltűnt. Maga a Széchenyi fürdő is az egykori tó helyén épült, s mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a földalatti megállójánál álló kis épület a Nebbien által a Páva-szigetre tervezett majorság egyik eleme, amit később tejivóként használtak.

A Nebbien-féle tervben a két szigettel tagolt tó és vízrendszer még 10,1 hektárt tett ki, 1896-ra már csak 6,5 hektár nyílt vízfelület maradt.¹⁹ Hasonlóan nagy károkat és területi veszteséget szenvedett a Liget az 1885. évi országos vásár, majd az 1896. évi millenniumi kiállítás miatt. Az ezredéves kiállítás számára

17 A sors fintora, hogy a Városligeti fasor tengelyének a Rondón túli folytatását ma épp az a terv eleveníti fel, ami egyébként újabb területeket hasít ki a Liget testéből beépítési célokra. A fasor reinkarnációja nem csak az intézményi hasznosítás miatt nem kívánatos, hanem azért sem, mert ezzel a Nebbien által is tervezett nagy rét, a mai napozórét kettészakad, s az átmenő forgalom miatt a ma közkedvelt rekreációs terület nyugalma erősen csorbul.

18 Bugár-Mészáros Károly: A két pesti körönd története. Örökség. 2008.10.sz. p.5.

19 Jelenleg a korcsolyapálya és az üres meder miatt a téli félévben mindössze 0,6 hektár nyílt vízfelület látható, élvezhető.

Lake was already used for skating by children and young people, however, this was still considered a spontaneous sport, rather exercised by urban bourgeois families. Upon the initiative of the Pest Skating Club, the city authorized in 1869 the creation of a public skating rink on one part of the lake, which the residents of the city could use free of charge. In January 1870 Crown Prince Rudolph opened the skating season in person, and by this, the resistance and pouting against the new fad ceased all at once. The first building, the so-called skating hall was designed by Ödön Lechner and has been renovated in a Neo-Baroque style in 1895 based on the plans of Imre Fancsek.

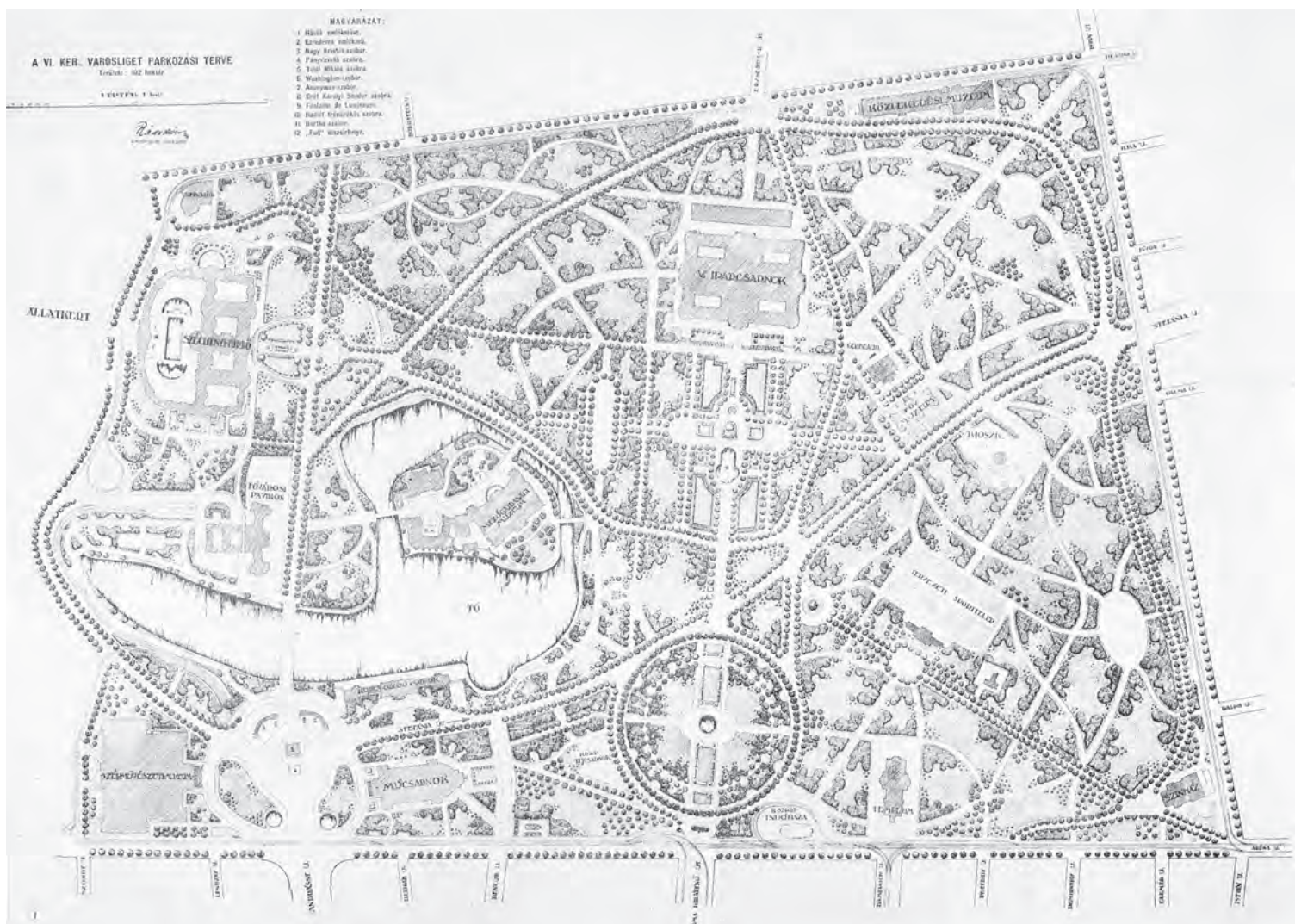
THE ESTABLISHMENT OF INSTITUTIONS AND EVENTS INSIDE THE CITY PARK

In the 1860's, at the time of the construction of the first railway lines, the Park's western peripheral area has been used, and subsequently newer and newer areas have been utilised from the park's territory. The first significant territorial loss has been suffered by the Park in 1866 when the Zoo opened and a

couple of years later it was extended by new functions and a botanical garden. Next to it, the circus and the English Park (Amusement Park) have been built and shortly after, the complex of the Széchenyi Bath. By these developments the northern segment of the Park has yielded its place to institutional functions. Unfortunately not only the green space has been reduced in the park, but also part of the lake system by Witsch and Nebbien disappeared. The Széchenyi Bath itself has also been built on the site of the former lake and nothing proves this better than that the small building standing at the entrance to the underground is one of the elements designed by Nebbien for the Peacock-Island, later used as a milk bar.

In the plan by Nebbien the lake and water system sectioned by two islands made 10.1 hectares, but until 1896 only 6.5 hectares of open water surface remained.¹⁹ The Park suffered similarly great damages and territorial losses due to the 1885 annual national fair and then the Millennium Exhibition in 1896. For the millenary exhibition 55 hectares have been used temporarily and 240 smaller and larger pavilions, edifices and buildings have been

19 Currently in the winter season only 0.6 hectares of open water surface can be seen and enjoyed due to the ice skating rink and the empty bed.

55 hektárt vettek időlegesen igénybe, s a területen 240 kisebb-nagyobb pavilont, építményt, épületet húztak fel. Eredetileg ezeket is rendre időszakos építményeknek szánták. A magyar építészettörténet jeles alkotásainak emblemikus tárlata, a Vajdahunyad vár együttese kapcsán merült fel először a gondolat, hogy a kiállítási épületek egy részét meg kellene tartani. Az ideiglenesnek szánt múzeumépület helyett Alpár Ignác tervei szerint 1904-ra készült el az új, immár végleges épületegyüttes. A millenniumi ünnepségre új főbejáratot kapott a Városliget. Az 1870-ben meghozott képviselőházi döntés alapján megépült Sugár út (Andrássy út) ligeti torkolatában egy – Ybl Miklós által tervezett – ivókút állt.²⁰ Wekerle Sándor miniszterelnök 1895-ben kérte fel Zala György szobrászt és Schickedanz Albert építész egy millenniumi emlékmű, egy nemzeti Pantheon építésére. A két oszlopcsarnok azonban csak később készült el, a királyszobrokat 1905 és 1911 között készítették és helyezték el bennük.

A teret három évtizeden át virágágyak és ligetes fásítások díszítették.

1929-ben Ráde Károly terve alapján készült el a Városliget új térszerkezete (7. kép). Jóllehet a kiállítási épületek többsége eltűnt a ligetből, de megmaradt az iparcsarnok hatalmas építménye és egy rendkívül tagolt, pihenő- és díszterekkel, hierarchikus úthálózatokkal sűrűn átszótt eklektikus térstruktúra, ami az akkori tömeges sétálási, korszózási igényeket elégítette ki. A Nebbien-féle nagyvonalú térformálás eltűnt, az eredeti tervből a rondó maradt csak meg, bár akkorra már új főbejárat jött létre az Andrássy út Városliget felőli érkezésénél (8. ábra). A tér eredeti, ligetes karaktere az 1937. évi Eucharisztikus Kongresszus alkalmával változott meg, s lett – ahogyan ma is – kősvatag. 1951-ben pedig újabb kősvataggal „gazdagodott” a liget. A park keleti felén a Hősök terétől az Ajtóssy Dürer út sarkáig 80 méter széles sávval szabályozták ki a Dózsa György utat és a Felvonulási

²⁰ A Gloriette ivókútát 1898-ban telepítették át a Szechenyi-hegyre, kilátóépítménynek.

7. kép/pic.:

A Városliget parkozási terve. Ráde Károly munkája. 1927 / *The landscaping design of the City Park. A work of Károly Ráde. 1927*

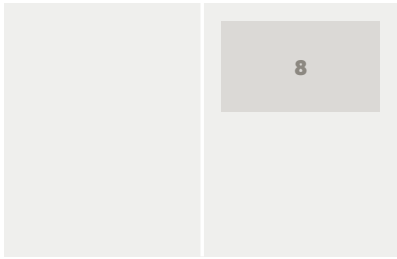
installed in the area. Originally, these were planned to be temporary structures as well. It was in connection with the emblematic exposition of Hungarian architecture history and the ensemble of the Vajdahunyad Castle that the idea came up to conserve some of the exhibition buildings. To replace the museum, intended to be temporary, the new, final building complex has been finished based on the plans of Ignác Alpár in 1904. For the Millennium ceremony the City Park was granted a new entrance gate. In the issue of the Avenue (Andrássy Avenue) towards the Park a drinking fountain was built, according to the decision of the Assembly taken in 1870 and planned by Miklós Ybl.²⁰ Sándor Wekerle Prime Minister commissioned György Zala Zala sculptor and Albert Schickedanz architect in 1895 for the construction of a millennium memorial, a national Pantheon. The two colonnades have however not been finished until later, the sculptures of the kings have been finished and placed in them between 1905 and 1911. The square was ornamented by flowerbeds and grove-like wooded areas for three decades.

The new spatial structure of the City Park has been carried out based on the plans of Károly Ráde in 1929 (pic. 7). Even though most of the exhibition buildings disappeared from the Park, the huge edifice of the industrial hall and an extremely structured eclectic spatial structure, with resting and ornamental squares, densely interwoven by hierarchical road networks, remained, fulfilling the population's contemporary needs for walks and promenades. The generous space management known from Nebbien disappeared, from the original plan only

the rondo has been conserved, although until then a new main entrance has been created at the end of the Andrássy Avenue by the Park (pic. 8). The original, grove-like character of the square has been transformed on the occasion of the Eucharistic Congress in 1937, into – as it can still be seen today – a decorative but barren stone pavement. In 1951 the Park was “enriched” by a newer wasteland of stones. On the eastern part of the Park, from the Heroes’ Square to the corner of Ajtóssy Dürer Street, the Dózsa György Street and Felvonulási tér (Procession Square), the square of military and workers’ processions have been regulated by a 80m wide lane, which served as a security or a reserve airport runway at the same time.

The reduction of the Park’s green space continued in the interwar period with the reestablishment of the international fair. Although the fairs did not function during World War II, the final establishment has not been carried out until 1972. This was a great relief for the City Park and its users. In the following years the planning of the park renewal has been initiated, first in the framework of a tender, won by the joint design of Zoltánné Krizsa and Katalin Baracka; then in 1974-75 the then-director of FŐKERT, György Kiác, using the tender designs and with the designer assistance of Ildikó Kecskés, created the new spatial structure and functional system of the Park. This was when the park received its functional units satisfying the needs of all age groups, its resting gardens, playing gardens, playgrounds, sports fields, lakeside piers and benches. Thanks to the rich crop planting the ornamental value of the stand increased significantly (pic. 9).

20 *The Gloriette drinking fountain was relocated to the Széchenyi-hegy as a lookout edifice in 1898.*

8. kép/pic.:

Nebbien (1816) és Råde Károly (1927) tervének összehasonlítása / Comparison of the designs of Nebbien (1816) and Károly Råde (1927)

(RAJZ/DRAWING: VERÉB MÁRIA)

teret, a katonai és munkásfelvonulások terét, ami egyben biztonsági, ill. tartalék repülőterri kifutópályaként is szolgált.

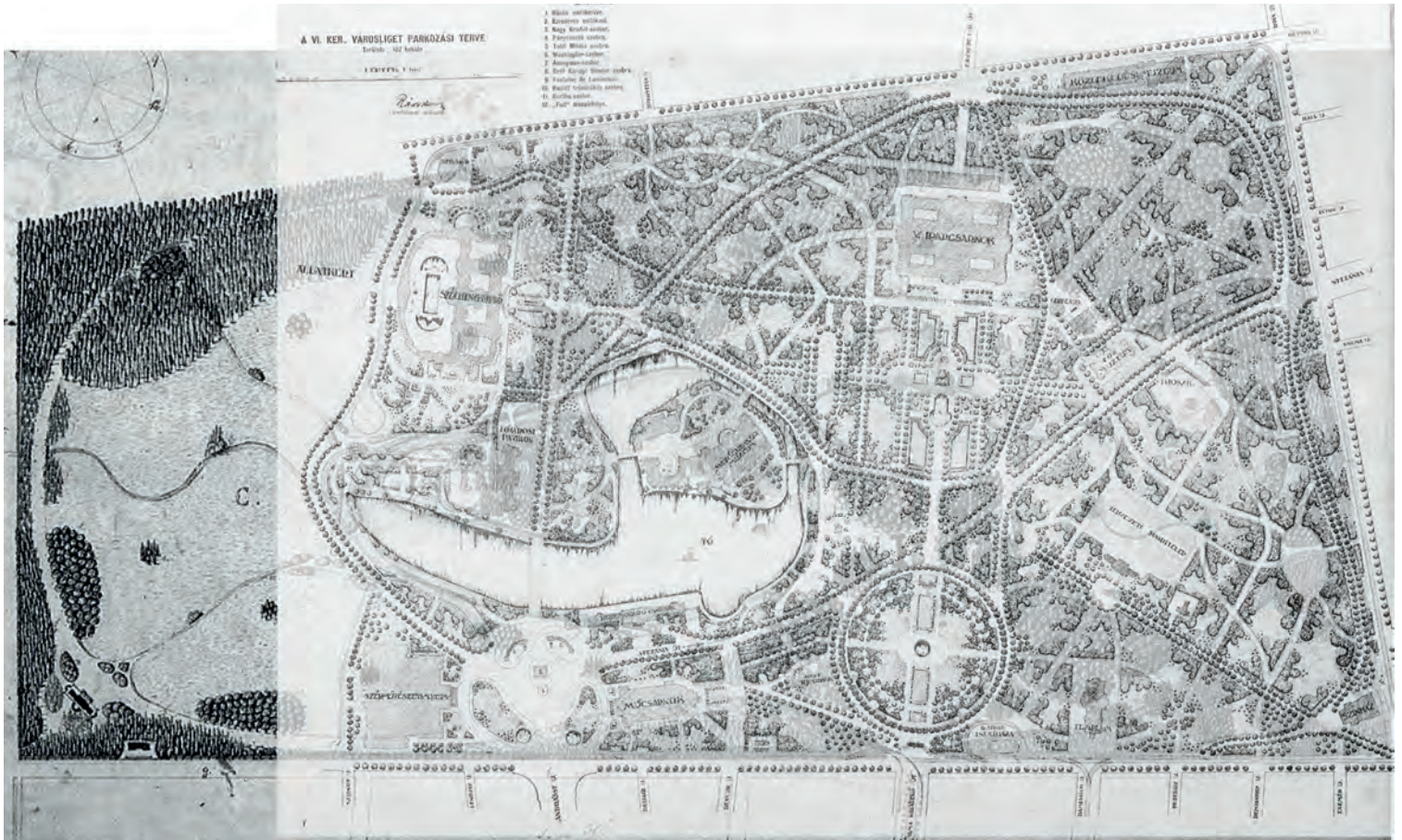
A liget zöldfelületének csökkenése a két világháború közötti időszakban a nemzetközi vásár újbóli betelepítésével folytatódott. A vásárok ugyan a II. világháború alatt nem üzemeltek, de a végleges kitelepítés csak 1972-ben történt meg. Nagy fellélegzés volt ez a Városliget és a parkhasználók számára. A rákövetkező években megkezdődött a parkfelújítás tervezése, előbb egy tervpályázat keretében, amit Krizsán Zoltánné és Baracka Katalin közös terve nyert meg, majd 1974-75-ben a FŐKERT akkori igazgatója, Kiáczy György, a pályázati tervek felhasználásával, Kecskés Ildikó tervezői közreműködésével alakította ki a liget új térstruktúráját és funkcionális rendszerét. A park ekkor kapta a minden korosztály igényét kielégítő funkcionális egységeit, a pihenőtereket, a játszótereket, játéktereket, a sporttereket és sportpályákat, a tóparti stégeket és ülőhelyeket. A gazdag növénytelepítésnek köszönhetően az állomány díszítőértéke jelentősen megnőtt (9. kép).

Az elmúlt közel negyven év alatt a park egészét átfogó felújítás nem történt, s ez meg is látszik a park állapotán. Az állagromlásra kívül a funkcionális kínálat csökkenése is megfigyelhető. Az 1970-es években végzett felújítás alkalmával kialakított – főleg a fiatalokat célzó – sportolási és játéklehetőségek az elmúlt húsz évben csökkentek: lebontották a Napozórét és Vajdahunyad vár közötti fedett tornatermet, megszűntek a hozzá kapcsolódó sportpályák, pingpongsztalok, és a nyolcvanas években virágzó sportélet helyszínén ma hajléktalanok

tanyáznak. Szintén elbontották a Rondó melletti, nagy kiterjedésű játszóteret, amely a maga idejében a város egyik legjobb játszótere volt, változatos téri megoldásokkal, terepalakulatokkal, rönkvárakkal, egyedi játszószerekkel. A dombocskák még láthatók, a terület ma a kutyasétáltatók kedvelt helye.

A VÁROSLIGET 200 ÉVES TÖRTÉNETE SZÁMOKBAN

A Városliget eredeti, a Nebbien-féle terven is szereplő közparki területe 130 hektár volt. A 19. század második felétől megkezdődött a park területének elcsatolása és beépítése különböző állandó vagy ideiglenes intézményi funkciókra. Az északi részen az Állatkert és más szórakoztató intézmények számára elvett terület 31 hektár volt, a Hősök tere és a múzeumok számára 4,6 hektárt, a Dózsa György útra és a Felvonulási térre 4,5 hektárt, egyéb beépítésekre további 4,6 hektárt vettek véglegesen igénybe. A Városliget területe így 44,7 hektárral, területének 34%-ával csökkent, miközben a főváros lakossága megtízszereződött. A beépítettség mára meghaladja az 5%-ot, ami lényegesen több, mint a közparkok esetében megengedett érték. Jelentősen lecsökkent a Városligeti-tó vízfelülete is. Nebbien tervén még egy közel 10 hektár kiterjedésű tó látható (nem beszélve a két kis tavacs-káról és a meanderező patakról), s ez alig változott a Millenniumi Kisföldalatti építéséig. Ekkor, 1896-ban a tó területe 6,4 hektárra csökkent, és nagyjából ma is ekkora (6,2 ha). A műjégpálya üres betonmedre éveken keresztül éktelenkedett a Liget legnagyobb látogatottságú részén. A pálya felújítása óta a helyzet tavasztól őszig jobb, hiszen a tómedret feltöltik,

During the last almost forty years no overall renewal has taken place in the Park, which shows on the park's condition. Besides the deterioration the reduction of the offer in functions can also be observed. The sporting and playing facilities created during the renewal in the 1970's and mainly aiming at the youth have been reduced in the last twenty years. The gym hall between Napozórét (Sunbathing field) and Vajdahunyad castle has been torn down, the related sports fields and table tennis tables disappeared, and the place where in the 80's sporting activities used to thrive, has become a place for homeless. The vast playground next to the Rondo has also been demolished, which was one of the best playgrounds of the city in its time, with varied spatial solutions, terrain formations, timber castles and unique playgrounds. The small hills are still to be seen, the area is a popular place among dog walkers.

THE 200 YEAR HISTORY OF THE CITY PARK IN NUMBERS

The original surface of the City Park on the plan by Nebbien was 130 hectares. From the second half of the 19th century

parts of the park's territory have been detached more regularly and used for permanent or temporary institutional functions. On the northern part, the area taken away for the Zoo and other amusement facilities was of 31 hectares, the surface used definitively for the Heroes' Square and the museums was 4.6 hectares, for the Dózsa György street and Felvonulási Square 4.5 hectares, for other buildings 4.6 hectares. The surface of the City Garden was therefore reduced by 44.7 hectares, by 34%, that is, while the population of the city multiplied tenfold. The built areas constitute now more than 5%, which is far more than the value allowed in the case of public parks. The water surface of the City Lake has been also significantly reduced. Nebbien's plan shows still a lake of a surface of almost 10 hectares (not to mention the two smaller lakes and the meandering creek), and this hardly changed until the construction of the Millennium Underground. At this point in time, in 1896, the surface of the lake was reduced to 6.4 hectares, and still has about the same size today (6.2 ha). The empty concrete bed of the skating rink has been an eyesore for years in the most visited part of the Park. Since the renovation of the rink, the situation has become

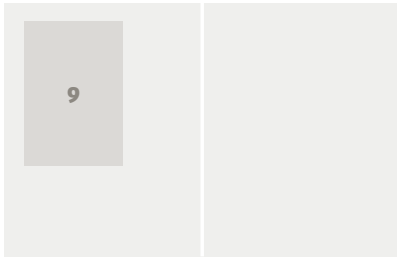
de a téli hónapokban a korcsolyapálya – enyhe időben használhatatlanra olvadozó – jégfelületén kívül a tómeder jelentős része továbbra is üresen áll. Késő ősztől tavaszig csak az Állatkert melletti tórészben van víz, ez mindössze 6000 m², azaz a nyári vízfelszín alig 10%-a. A vízfelület látványát élvezők ezen a kis területen koncentrálnak, s ez a zsúfolt területhasználat és fenntartás nem méltó a Liget történetéhez, a Főváros egyik, ha nem a legforgalmasabb közparkjához.

A VÁROSLIGET PARKHASZNÁLATA NAPJAINKBAN

A Városliget bő 200 éves története során (az egykori királyi vadaskert városi rekreációs célú használata már a 18.

század végén jellemző volt, amikor a területet még Városerdő, Stockvájddi néven emlegették a pesti lakosok) a parkhasználati lehetőségek és szokások a társadalmi igényeknek, a városfejlődésnek és a gazdasági lehetőségeknek a függvényében sokat változtak. A korabeli újsághírek, tudósítások, különféle publikációk és kertépítészeti tervek tükrében viszonylag jó képet formálhattunk a 19. és 20. század lakossági igényeiről, parkhasználati elvárásairól és szokásairól.

A parkhasználat módszeres felmérésre először 1987-ben került sor, egy diplomaterv keretében (Nagy Katalin: A Városliget használatának vizsgálata szociológiai módszerekkel; KÉE Tájépítész mérnök szak, Diplomamunka 1987). Bár ez a vizsgálat nem terjedt ki a Liget teljes

9. kép/pic.:

A Rondó külső platánfa gyűrűje a Városliget legfőbb értékét jelentő faállomány egyik értékes része /

The Rondo's outer plane ring is a valuable part of the City Park's most precious tree stand

better from spring to autumn, since the lakebed is filled up, but in the winter months significant part of the lakebed beyond the ice skating rink – that in a mild weather melts to an unusable condition – still remains empty. From late autumn until spring water is only to be found in the part of the lake next to the Zoo; this is not more than 6,000 m², barely 10% of the summer water surface. Those enjoying the view of the water surface gather on this small area, and this crowded land use and maintenance is not worthy of the City Park's history, which is one of the most busy, if not the busiest public park of the capital.

THE USE OF THE CITY PARK NOWADAYS

During the over 200-year-old history of the City Park (the former royal wildlife park has been typically used for recreational purposes already at the end of the 18th century, when the area was still referred to as Városerdő (City Wood) or Stockvájdlí by the residents of Pest) the park usage possibilities and habits changed a lot depending on the social needs, urban development and economic possibilities. In the mirror of contemporary newspaper news, reports, different publications and landscape architecture designs we could get quite a good picture of the citizens' needs in the 19th and 20th century, their park use expectations and habits.

The systematic survey of the park usage has been carried out first in 1987 in the frame of a thesis plan (Katalin Nagy: The survey of the City Park's usage with sociological methods; University of Horticulture and Food Industry, Department

of Landscape Architecture, Thesis work 1987). Although this survey does not cover the entire surface of the Park, the findings related to usage patterns can be generalized for public parks and city parks, and are still valid: The method, character and intensity of the park usage are predominantly defined by the endowments of the individual park sections, such as the facilities, the maintenance level and the sophisticated style of the arrangement. By the continuation and extension of the observational and questionnaire surveys and on the basis of the new park usage analyses, a new evaluation has been prepared about the City Park in 1997 (Katalin Nagy: The usage of public parks and gardens. MTA / Hungarian Academy of Sciences/, candidate dissertation, 1997). From the quality assessment based on more than 600 questionnaires, the catchment area of the park, the expectations and needs of its visitors, furthermore the major problems related to the arrangement and maintenance of the park could be detected. A fact typical for the seasonal differences in the visitor's numbers is that the park usage in autumn was about half of the one in summer. To estimate the yearly visitor traffic this can serve as an important point of departure. The index of the intensity of use could also be interesting, which is the number of visitors projected on the surface of the surveyed park(-section)(m²/person) and the comparison of the results of the analysis of the feeling of crowdedness by the questionnaire surveys. During the on-site surveys the schoolchildren's playing garden, the Lake Promenade and the King's Hill stood out with their high usage intensity. In the case of large parks, the value of the feeling

10. kép/pic.:

Kora őszi hangulat a
Királydombnál /
Autumn at King's Hill
(FOTÓ/PHOTO:
SZILÁGYI K.)

területére, a használati szokásokkal kapcsolatos megállapítások általánosíthatók a közparkokra és városi parkokra, s máig érvényesek: a parkhasználat módját, jellegét és intenzitását döntően határozzák meg az egyes parkrészek adottságai, mint például a felszereltség, a gondozottság, a kialakítás igényessége. A megfigyeléses és kérdőíves felméréseket folytatva és kibővítve, új parkhasználati elemzések alapján 1997-ben készült el egy újabb értékelés a Városligetről (Nagy Katalin: Közparkok és közkertek használata. MTA kandidátusi értekezés, 1997). A több mint 600 kérdőívre támaszkodó minőségi vizsgálatból megállapítható volt a park vonzáskörzete, a látogatók elvárásai és igényei, továbbá a főbb problémák is a park kialakításával, fenntartásával kapcsolatban. A látogatói forgalom évszakos különbségeinek mértékére jellemző adat, hogy az őszi parkhasználat nagyjából a fele volt a nyárinak. Az éves látogatói forgalom becsléséhez ez fontos kiindulási alapot jelenthet. Szintén érdekes az itt bevezetett használati intenzitás mérőszám, ami a vizsgált park(rész) területére vetített látogatószám ($m^2/fő$), illetve a kérdőíves lekérdezések során vizsgált zsúfoltságérzés eredményeinek összevetése. A helyszíni vizsgálatok során az iskolások játszókertje, a Tó sétány és a Király-domb emelkedtek ki magas használati intenzitásukkal. A zsúfoltságérzet értéke nagyparkok esetében átlag $200 m^2/fő$ értékben határozható meg, ami természetesen az adott térrész, parkrész funkciójától, kialakításától függően nagy eltéréseket mutathat.

A Nagy Katalin által tíz év eltéréssel végzett felmérések módszertanilag igen hasonlóak voltak, így jól kirajzolják a parkhasználati szokások olyan

trendszerű változásait, mint például a passzív tevékenység arányának növekedése az aktív tevékenységek rovására, vagy a parkban eltöltött idő csökkenése.

2012 és 2013 folyamán a Kert-és Szabadtértervezési Tanszéken két felmérés készült a Városliget parkhasználati szokásairól. Bár a módszertan és a megkérdezettek köre is eltérő volt, mégis hasonlóak az eredmények. „A Városliget tájépítészeti felújítását megalapozó parkhasználati vizsgálat és elemzés” című OTDK tanulmány (Fekete Orsolya, Reith Anita tájépítész és kertművész hallgató, BCE Tájépítészeti Kar, 2012) keretében internetes és helyszíni kérdőívesítés készült (összesen 299 kérdőív, ebből 271 kérdőív online). Az internetnek köszönhetően a megkérdezettek döntő többsége a 19-30 év közötti korosztályból került ki. A felmérés foglalkozott a parkhasználat módjával, a Városligettel való elégedettséggel és kritikákkal. A legtöbb kritika az infrastruktúra hiányát és az alacsony fenntartási színvonalát jelezte. Fejlesztési célként a válaszadók futópályát, új közösségi tereket, információs rendszert, szökőkút építését, vendéglátóhelyek létesítését és új arculatot, jobb fenntartást javasoltak.

2013 őszén helyszíni parkhasználati felmérés és kérdőíves vizsgálat készült (megrendelő: Szépművészeti Múzeum, megbízott: BCE Kert- és Szabadtértervezési Tanszék, Ormos Imre Alapítvány, a felmérést a tájrendező és kertépítő mérnök BSc szak harmadéves, kertépítő szakirányos hallgatói végezték). Négy, késő őszi, október végi megfigyelési nap során több mint 30 000 látogatót számláltak, és 1118 kérdőívet sikerült kitölteni a látogatókkal.

of crowdedness can be defined at an average of 200 m²/person which can of course show large variances depending on the function and arrangement of the given spatial section and park segment.

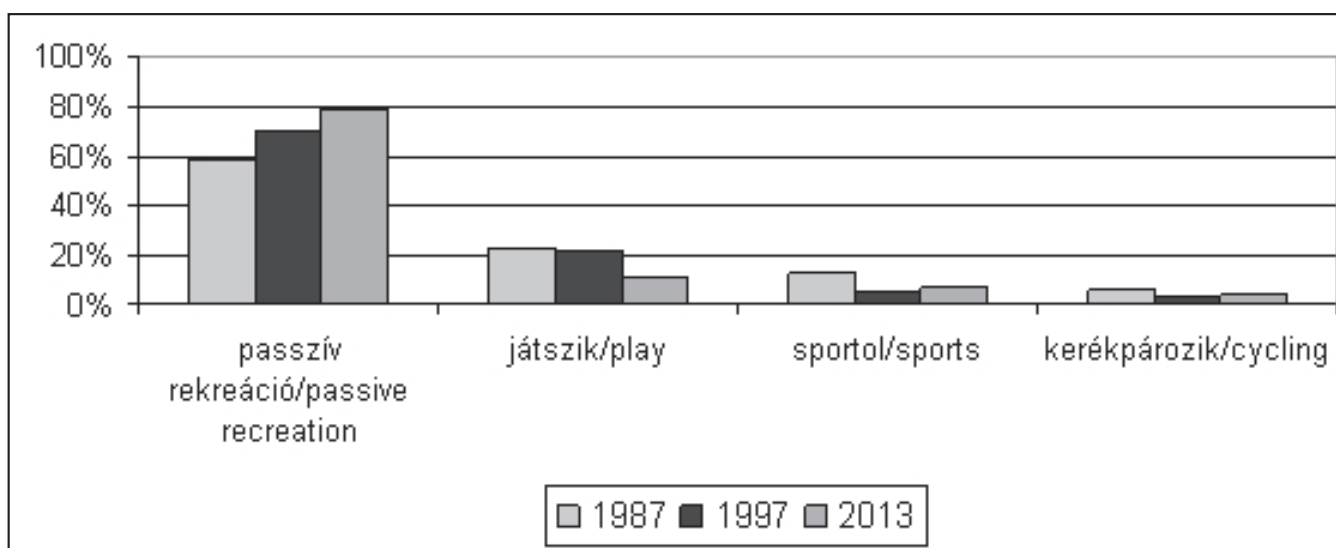
The surveys carried out by Katalin Nagy with a 10-year difference were very similar in their methodology, therefore they trace out very well the trend changes in park usage habits, such as the increase in the proportion of passive activities to the detriment of active recreation activities, or the reduction of the time spent in the park.

During 2012 and 2013 two surveys on the park usage habits in the City Park have been carried out at the Department of Garden and Open Space Design. Although the methodology and the group of respondents were both different, the results are very similar. In the framework of the study for the National Scientific Students' Associations Conference entitled "The survey and analysis on park usage serving as a basis for the landscape architectural renewal of the City Park" (Orsolya Fekete, Anita Reith, students of landscape design and garden art, CUB Faculty of Landscape Architecture, 2012) an internet and on-site

questionnaire survey have been carried out (299 questionnaires altogether, out of which 271 online). Thanks to the internet the vast majority of the respondents were from the age range between 19-30 years. The survey examined the way of park usage, the satisfaction and criticism regarding the City Park. Most of the critics mentioned the lack of infrastructure and the low level of maintenance. As a development goal, the respondents proposed a running track, new public spaces, an information system, the construction of a fountain, the establishment of bars and restaurants, a new image and an improved maintenance.

In the autumn of 2013 an on-site park usage survey and a questionnaire survey have been carried out (order placed by: Museum of Fine Arts, Contractor: CUB Department of Garden and Open Space Design, Ormos Imre Foundation; the survey has been carried out by the students of the third year of the BSc program of Landscape Management and Garden Contraction). During the four days of the survey in late autumn, in October, more than 30,000 visitors have been counted and the students managed to have them fill out 1118 questionnaires. Based on the representative survey the

11. ábra/fig.: Proportion of active and passive recreation activities in the City Park (October, 2013 survey)
A passzív és aktív parkhasználat megoszlása (2013. októberi helyszínelés alapján) /

A reprezentatív felmérés alapján a látogatószám hétköznap 7600 főre, hétvégén közel 14 000 főre becsülhető. A korábbi vizsgálatok alapján (Nagy Katalin, 1997) a csúcsterhelés nyáron hétköznap 15 000, hétvégén 28 000 fő. Ehhez még hozzáadódik a rendezvények által okozott terhelés, ami elsősorban a hétvégi napokra jellemző, és egy-egy parkrészen lökés-szerű csúcsterhelést jelent.

A forgalmi adatokból kiderült, hogy a Városliget igénybevétele részterületenként igen eltérő. A legtöbb látogató (549 fő/óra szombat délután) a Vajdahunyad várnál fordult meg, míg olyan perifériális, attrakciókban kevésbé bővelkedő területen, mint a Szoborkert, a Sörsátor környéke vagy a Rondó sokkal kisebb a terhelés (a Szoborkert környékén például szombat délután csak 178 fő/óra volt a forgalom). Az attraktív területeken szinte állandóan nagy a látogatottság, alig van napszakos vagy hétköznapi/hétvégi különbség. Az egyes területek látogatói forgalmát a használati

intenzitás mérőszám mutatja (a vizsgált parkrészből az 1 látogatóra „jutó” terület, mértékegysége: $m^2/fő$, tehát minél intenzívebb a használat, annál alacsonyabb a mérőszám!). A vizsgálatok szerint a Szoborkert és a Királydomb (10. kép) területe a legkevésbé zsúfolt (kb. $1000 m^2/fő$), míg a frekventált parkrészek (Vajdahunyad vár és a Városligeti-tó) igen zsúfoltak (kevesebb, mint $90 m^2/fő$ a használati intenzitás).

A megfigyeléses parkhasználati vizsgálatok egyértelműen azt mutatják, hogy a parkban a passzív rekreáció aránya rendkívül magas. A korábbi városligeti kutatások is megerősítik, hogy jellemző trendről van szó: folyamatosan csökken az aktív tevékenységek aránya a parkban, illetve azokra a területrészekre koncentrálódik, ahol sportolásra, játékra alkalmas létesítmények vannak. Ezek a Városliget perifériális területeit jelentik, tehát a parkban végzett tevékenységek érdekesen különülnek el egy belső választóvonal

number of visitors on a weekday can be estimated at around 7600 persons, whereas on the weekends for 14,000. Based on the earlier surveys (Katalin Nagy, 1997) the peaks were in the summer at 15,000 on weekdays and at 28,000 persons on the weekends. To this is added the extra load caused by special outdoor programs and mass events, which is rather characteristic for weekends and represents an impulsive peak load at the respective park sections.

From traffic data it could be revealed that the use of the City Park varies strongly in the different sections. The most visitors (549/hour on a Saturday afternoon) were encountered at Vajdahunyad Castle, whereas at peripheral areas with much less attractions, such as the Sculpture Garden, the surroundings of the Beer Tent or the Rondo, the load is much lower. At the attractive parts the number of visitors is almost continuously high, there is hardly a difference to be observed during the different hours of the day or between weekdays and weekends. The visitor traffic of the given zones is illustrated by the index for the intensity of use (the number of visitors projected on the surface of the area at a value of m^2 /person). According to the survey, the area of the Sculpture Garden and King's Hill (pic. 10) is the least crowded (appr. $1000 m^2$ /person), while the more highly frequented park sections (Vajdahunyad Castle and City Park Lake are very crowded (the intensity of use is less than $90 m^2$ /person).

The observational park usage surveys clearly show that the proportion of passive recreation in the park is extraordinarily high. Previous research in the City Park confirms that we are talking about a typical trend: The proportion of active activities in the park decreases constantly or concentrates on zones with sporting and playing facilities. These represent the peripheral

areas of the City Park, thus, the activities carried out in the park are separated from each other in an interesting manner along an inner dividing line. This can be observed even in the case of such active recreation activities that don't require any further servicing facilities: Joggers and cyclists use the park's peripheral areas as well (fig. 11).

The age composition of the park users also shows a certain changing trend. The proportion of those between 31 and 60 years is much higher compared to the other age groups (42%) and they are followed by the visitors between 18 and 30 (19%). The proportion of the elderly is also quite high (12%), but age groups under 18 years are less represented in the park. All this is not surprising if we compare the numbers with the age composition of the Budapest population. However, a comparison with the results of earlier studies on park use (1987 and 1997) calls our attention to an interesting tendency. The decrease in the proportion of the children visiting the park can be observed since the 1980's already, the proportion of those between 15-18 showed a temporary increase in the 90's, compared to which it can be considered very low today. The proportion of the between 18-30 and the 60 and over is also lower than before. Nevertheless, the proportion of those between 30 and 60 has increased significantly. Although the latest survey did not connect the activity carried out with the age of the park users, it could still be seen that the adult age group is the one carrying out the more active activities (jogging, cycling, table tennis, ball games), which previous park usage surveys put into connection exclusively with the youth.

During the park use survey in autumn 2013 over 1000 questionnaires could be filled out with the visitors. The 25 questions of the questionnaire concerned the catchment area of the park, the

mentén. Még az olyan aktív tevékenységek esetében is megfigyelhető ez, amelyek nem igényelnek kiszolgáló létesítményt: a futók, kerékpárosok is a park peremterületeit használják (11. ábra).

A parkhasználók korosztályi összetétele is mutat trendszerű változást. A 31-60 év közöttiek aránya kiugró a többi korcsoporthoz viszonyítva (42%), őket a 18-30 évesek követik (19%). Az idősek aránya is viszonylag magas (12%), de a 18 év alatti korcsoportok kisebb arányban találhatóak a parkban. Mindez nem meglepő, ha a budapesti lakosság korösszetételéhez viszonyítjuk a számokat. A korábbi parkhasználati vizsgálatok (1987, 1997.) eredményeivel való összehasonlás azonban egy érdekes tendenciára hívja fel a figyelmet. A parkban megjelenő gyerekek arányának csökkenése már az 1980-as évek óta látszik, a 15-18 éveseké a 90-es években átmeneti emelkedést mutatott, s ehhez képest ma igen alacsony. A 18-30 évesek és a 60 fölöttiek aránya is alacsonyabb, mint korábban. Viszont jelentősen emelkedett a 30-60 év közöttiek aránya. Bár a legújabb felmérés nem kapcsolta össze a végzett tevékenységet és parkhasználók életkorát, az mégis feltűnt, hogy a felnőtt korosztály végzi azokat a nagyobb aktivitású tevékenységeket (futás, kerékpározás, pingpongozás, labdajátékok), amelyeket a korábbi parkhasználati vizsgálatok kizárólag a fiatalokhoz kapcsoltak.

A 2013 őszi parkhasználati vizsgálat során több mint 1000 kérdőívet sikerült kitölteni a látogatókkal. A 25 kérdésből álló kérdőív kérdései a park vonzáskörzetére, a látogatók preferenciáira, rekreációs igényeire és a Városligettel kapcsolatos problémákra és javaslatokra vonatkoztak.

A park megközelítésére vonatkozó válaszok szerint a legnagyobb arányban a gyalogosan érkezők voltak (40%). Magas azok száma (37%), akik 5-15 percen belül elérik a parkot. Ez már utal

arra, hogy a Városligetet a környező kerületek lakossága használja intenzíven. Bár a válaszadók nem szívesen árulták el lakóhelyüket (még utca szinten sem), de több mint 800 fő legalább a kerületet megadta. A Városliget vonzáskörzete ezek alapján elsősorban a 6., a 7. és a 14. kerület, ami egyértelműen jelzi, hogy a városi parkot mindennapos rekreációra, közparkként, közkertként is használják. A korábbi parkhasználati felmérések idején a 7. kerületből érkeztek a legtöbben a parkba, ezt a 14. kerület, majd a 6. kerület követte. A sorrend mára megváltozott, a 14. kerületi parkhasználók vannak a legtöbben, ezt követi a 7., majd a 6. kerület. A távolabbi kerületekből, vidékről és külföldről többen érkeznek ma, mint az 1990-es években. Mindez azt jelenti, hogy még korábban erősebb volt a park lakóterületi jellegű használata, mára kis mértékben csökkent a szomszédos kerületekből érkezők száma a távolabbról érkezőkhöz képest, s így a park látogatottsága már kicsit jobban hasonlít egy klasszikus, nagy városi közparkéhoz. Ezzel szemben a parkban eltöltött idő alapján inkább a közpark jellegű használat dominál, mert a látogatás időtartama lecsökkent a korábbi vizsgálatokhoz képest. A válaszadók több mint fele (55%) csak 1-2 órát tölt a parkban, 17% pedig ennél is kevesebbet. Ezt a jelenséget az életmódbeli változásokon túl a Liget rossz felszereltsége is okozhatja.

Több kérdés vonatkozott a parkkal kapcsolatos véleményekre, kritikákra és fejlesztési igényekre. A különböző kérdések hasonló eredményt mutattak. A parklátogatók jellemzően elégedettek a parkkal, leginkább a fenntartási színvonalra tettek kritikus megjegyzéseket. A Városliget legfőbb értékének a park természetességét, a történeti hangulatot tartják (válaszadók 63%-a), és sokan nagyra értékelik az idős növényzetet (48%), és az itteni csendet és nyugalmat (29%) kedvelik. A park

park users' preferences and recreational expectations, the problems and suggestions related to the City Park.

The answers to the question how people reach the park revealed that most of them arrive by foot (40%). The proportion of those is also very high who reach the park within 5-15 minutes (37%). This already implies that the City Park is the most intensively used by the neighbourhood residents. Although the respondents were reluctant to reveal their place of residence (or even the street's name), more than 800 people have at least indicated the district. On this basis, the City Park's catchment area is primarily composed of the 6th, 7th and 14th districts, which is an evident sign that the park is also used for everyday recreation, as a public park and garden. At the time of the previous surveys most people came to the park from the 7th district, this was followed by the 14th, than by the 6th. The order has changed now, the residents of the 14th district are the most represented, this is followed by the 7th and then by the 6th district. Today, more visitors arrive from further districts, from the country and abroad than in the 1990's. All this means that while earlier the use of the park by the nearby residents was more common, until today the proportion of the neighbourhood's inhabitants has decreased as opposed to the visitors coming from further, and this way the park's visitor composition is now getting more similar to that of a classic big city park. In contrast, on the basis of the time spent in the park it is rather the public park usage that prevails, since the time of the visit has reduced since the previous surveys. More than half of the respondents (55%) spend only 1-2 hours in the park while 17% even less than this. Besides the changes in lifestyle, this phenomenon might be caused by the lack of facilities in the City Park.

Several questions were related to the opinions, criticism and development

needs regarding the park. The different questions have revealed similar results. The park visitors are usually satisfied with the park and they mostly criticized the level of maintenance. They consider the most important value of the City Park its natural character and historical ambience (63% of the respondents) and many appreciate the old plant stand (48%), the silence and peacefulness (29%). The park's facilities have only been mentioned by few of them. Among the disturbing factors for the recreation most of them (24%) indicated "the lack of facilities necessary for the everyday use of the park". This was succeeded by the condition of the pavements, the vehicle traffic within the park, the lack of public lighting, the litter after events and dog walking as disturbing factors.

The questionnaire also included an open question to assess the park use demands in an undirected manner. To the question "What do you miss from the City Park?" there were no previously defined answer options, but in contrast to the expectations the answers generally focused on one subject: the lack of basic infrastructure (44% of the respondents). Besides this, in a smaller proportion opinions were expressed that there was a need for the development of more sports facilities, the guarding of the park and cheaper bars and restaurants. The visitors arriving from the neighbouring districts and the surroundings of the Park rarely demanded more than the developments necessary for the everyday use of the park, whereas the visitors from further located areas or areas outside Budapest had more varied and manifold expectations; however, it was the improvement of the infrastructure that seemed crucial for them. The visitors of the park consider it necessary (51%) or partially necessary (24%) to renew the park, but nobody mentioned an institutional development; the renovation or replacement

létesítményeit csak kevesen említették. A kikapcsolódást zavaró tényezők között a legtöbben (24%) a „park napi használatához szükséges berendezések hiányát” jelölték meg. Ezután következett a burkolatok állapota, a parkon belüli autóforgalom, a közvilágítás hiánya, a rendezvények utáni szemét és a kutyasétáltatás, mint zavaró tényező.

A kérdőívben szerepelt egy nyitott kérdés is a parkhasználói igények irányítatlan feltérképezésére. A „Mit hiányol a Városligetből?” kérdéshez nem voltak előre meghatározott, megjelölhető válaszok, de a várakozásokkal ellentétben a válaszok rendre egy téma köré csoportosultak: az alapvető infrastruktúra hiánya (a válaszadók 44%-a). Ezen kívül kis számban megjelentek olyan vélemények, hogy szükség lenne több sportcélú fejlesztésre, a park őrzésére, ill. olcsóbb vendéglátóhelyekre. A környező kerületekből, a Liget vonzáskörzetéből érkezők a park napi használatához szükséges berendezések fejlesztésén túl ritkán igényeltek mást, míg a távolabbról vagy Budapesten kívülről érkezők igényei szerteágazóbbak, változatosabbak voltak, bár számukra is az alapvető infrastruktúra javítása volt a legfontosabb. A park látogatói szükségesnek (51%), illetve részben szükségesnek (24%) tartják a Liget felújítását, de intézményi fejlesztést senki nem említett, viszont a park berendezéseinek felújítását, pótlását a válaszadók 52%-a, több és magasabb színvonalú zöldfelületet pedig 12% említett.

A VÁROSLIGET FEJLESZTÉSÉNEK KÉRDÉSE A PARKHASZNÁLAT TÜKRÉBEN

Összefoglalva a tapasztalatokat: a helyszíni megfigyelések, interjúk valós megvilágításba helyezik a Városligetnek a fővárosban betöltött szerepét. Felhívják a figyelmet azokra a folyamatokra,

amiket az életmód megváltozásával magunk generálunk, és a park funkciói vagy alkalmasak a megváltozott tevékenységeknek helyet adni, vagy maguk is változni kénytelenek. Másfelől hangot adnak a lakosság valós fejlesztési igényeinek, amelyeknek – különösen a Városliget aktuális fejlesztéseinek tükrében – nagyobb hangsúlyt kellene a tervezés során kapniuk.

A Városliget területére tervezett Múzeum Liget²¹ fejlesztési koncepciót a parklátogatók nem említették, mint szükséges fejlesztési célt. A Liget megújítása ugyanakkor a közvélemény és a tényleges parkhasználók szerint is fontos lenne. A Városliget a belső pesti kerületek lakosai számára a mindennapos rekreációt nyújtó közpark funkciót tölti be, s ez a használati mód és igény a park nagyobb részén ma is jellemző. Ugyanakkor jelentős a Liget városi és országos, ill. nemzetközi vonzereje is, de ez inkább a jelentős intézményeket befogadó parkrészekre jellemző. A nagy alapterület, a tágas térszerkezet, a jól beállt fás növényállomány révén a Városliget ma még alkalmas mindezen igények befogadására: a rendszeres szabadterei rekreációra, sportra, játékra, a természet élvezetére, vagy a kulturális és turisztikai programokra is. Az intézményi funkciók kiterjesztése a park egész területére azonban a városi park hagyományos használati értékét jelentősen csökkentheti, s Budapest belső kerületeiben nincs más zöldterület, ami a Városligetből kiszoruló rekreációs igényt be tudná fogadni. A park megújítása, korszerű, XXI. századi, de a természeti és történeti értékeket is felvállaló megújítás ugyanakkor rendkívül időszerű, bő negyven év intenzív használat után és a rekreációs igények változása miatt is. ©

21 A 2014 áprilisában elfogadott kormányhatározat értelmében öt új múzeum épületből álló múzeumnegyed épül a Városligetben 2018-ig, kiemelt beruházás keretében. A fejlesztés a jelenlegi 5%-os beépítettség jelentős növekedését eredményezi, a kulturális turisztikai forgalmat a park egész területére kiterjeszti. A kijelölt fejlesztési területek egy jelentős része értékes, idős faállománnyal rendelkezik. Az új múzeumokat „befogadó” park megújításának tervei azonban nem párhuzamosan, hanem az építészeti pályázatokat és tervezéseket követően, mintegy járulékosan készülhetnek el, ami óhatatlanul kiszolgáltatott és alárendelt helyzetbe hozza a Főváros 200 éves parkját.

of the park's facilities was mentioned by 52% of the respondents and 12% of them also mentioned the need for more and higher quality green spaces.

THE ISSUE OF THE CITY PARK'S DEVELOPMENT IN THE LIGHT OF THE PARK USAGE

To sum up the experiences: on-site observations and interviews shed real light on the role of the City Park in the capital's life. They raise awareness of the processes that we are generating ourselves by the changing of our lifestyle, and the park's functions are either capable of ceding place to new activities or they are bound to change with them. On the other hand they express the population's real need for development which – especially in the light of the due developments of the City Park – should receive more emphasis during the planning phase. The development concept of the Museum Quarter was not mentioned by the questioned people as a necessary development goal. According to the public opinion as well as that of the park's actual users, the renewal of the park together with the enrichment of park's functions is important.

The Museum Park concept²¹ planned for the area of the City Park was not mentioned by park visitors as a necessary development goal. The renewal of the Park would however be important according to the public opinion and the actual park users. The City Park fulfills the role of a public park offering everyday recreation for the inhabitants of the inner Pest districts and this usage method and need is still today typical for the larger part of the park. At the same time the attractiveness of the Park on a municipal or national, even international level is significant, too, but this is rather typical for the zones of the park that give home to important institutions.

Through the large ground-space, the spacious structure of space and the well-established plant stand with trees, the City Park is still able to fulfil all these expectations: regular recreation in the open space, sports and plays, the enjoying of nature or cultural and touristic programmes. The extension of the institutional functions to the park's entire surface could however significantly reduce the traditional usefulness of the urban park and in the inner districts of Budapest there is no other green space that could receive the recreational demand if it was excluded from the City Park. The renewal of the park, a renewal embracing modern, 21st century, but also natural and historical values, is very timely after over forty years of intensive use and also because of the change of the recreational needs.

According to the government decree adopted in April 2014 a Museum Quarter of five new museum buildings is going to be built in the City Park until 2018 in the framework of a priority investment. The development leads to the significant increase of the proportion of the built area, currently at 5%, and extends the cultural tourist traffic to the entire surface of the park. An important part of the designated development areas has a valuable, old tree stand. The designs for the renewal of the park "hosting" the new museums are however not going to be elaborated simultaneously but subsequently to the architectural tenders and designs, in a somewhat ancillary manner, which inevitably puts the Capital's 200 year-old park in a vulnerable and subordinated position. ©

21 According to the government decree adopted in April 2014 a Museum Quarter of five new museum buildings is going to be built in the City Park until 2018 in the framework of a priority investment. The development leads to the significant increase of the proportion of the built area, currently at 5%, and extends the cultural tourist traffic to the entire surface of the park. An important part of the designated development areas has a valuable, old tree stand. The designs for the renewal of the park "hosting" the new museums are however not going to be elaborated simultaneously but subsequently to the architectural tenders and designs, in a somewhat ancillary manner, which inevitably puts the Capital's 200 year-old park in a vulnerable and subordinated position.